

ледствия. Для каждой чрезвычайной ситуации и для каждого уровня ее сложности заранее определяются возможные способы реагирования. Прежде чем принять, желательно оценить его последствия.

Переработка, оценивание и продуцирование информации человеком осуществляется не произвольно, а по заданным шаблонам его психических процессов. У разных людей эти процессы протекают по-разному, специалист воспринимает часть спектра ситуации, преломленную через призму его сознания, и отображается в собственной модели ситуации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях : переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л.И. Анцыферова // Психология социальных ситуаций : хрестоматия : [виды и характеристики ситуаций. Восприятие ситуаций. Социальная ситуация развития. Ситуация конфликта. Психологическая защита. Ситуации риска. Психология среды] / сост. Н. В. Гришина. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – С. 309–333.

2. Ахапкин Ю. К. Интерпретация социально-гуманистической информации в условиях неопределенности: дис... канд. социол. наук. М., 2008. – 175 с.

3. Батурин Н. А. Оценочная функция психики / Батурин Н. А. – М. : Изд-во Института психологии РАН, 1997. – 306 с.

4. Бучельников Д. Ю. Система формирования интерпретационной компетентности у будущих инженеров пожарной безопасности / Д. Ю. Бучельников // Известия Уральского государственного университета. – 2010. – № 2(75). – С. 24–31.

5. Осухова Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Осухова Н. Г. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2007. – 288 с.

6. Макаревич О. П. Психологія регуляції поведінки особистості у складних ситуаціях : [монографія] / Макаревич О. П. – К. : Оріяні, 2001. – 223 с.

УДК 159.955

Дерев'янюк Т.М., викладач кафедри кримінального аналізу та оперативно-технічного забезпечення факультету правоохоронної діяльності та правознавства Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ АНАЛІТИКІВ

Стаття присвячена аналізу теоретичних основ та методології проведення психологічного тренінгу розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів. Викладені матеріали розкривають можливості застосування психотренінгових технологій для розвитку креативного мислення, а також обґрунтовують необхідність розвитку та вдосконалення креативності як складової професійного становлення даної категорії оперативних працівників. Аналіз концептуальних положень використання психотренінгових технологій розвитку креативного мислення дозволив сформулювати при-

кладні основи психологічного тренінгу розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів з метою подальшого впровадження його в систему їх професійної підготовки.

Ключові слова: психологічний тренінг, психотренінгова програма, розвиток, креативне мислення, креативність, кримінальні аналітики.

Стаття посвячена аналізу теоретических основ и методологии проведения психологического тренинга развития креативного мышления криминальных аналитиков оперативно-розыскных подразделений. Изложенные материалы раскрывают возможности применения психотренинговых технологий для развития креативного мышления, а также обосновывают необходимость развития и совершенствования креативности как составляющей профессионального становления данной категории оперативных работников. Анализ концептуальных положений использования психотренинговых технологий развития креативного мышления позволил сформулировать прикладные основы психологического тренинга развития креативного мышления криминальных аналитиков оперативно-розыскных подразделений с целью последующего внедрения его в систему их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: психологический тренинг, психотренинговая программа, развитие, креативное мышление, креативность, криминальные аналитики.

Постановка проблеми. У сучасних умовах існування суспільства проблема креативності набуває особливої значущості, оскільки саме дана психологічна категорія дозволяє людині удосконалюватися, не боятися нового та швидко адаптуватися до мінливих умов та вимог. Креативність створює сприятливі передумови для розвитку особистості в цілому, сприяє її саморозкриттю, самореалізації, самодостатності та толерантності. Високі вимоги до рівня професійної підготовки зумовлюють цілеспрямований розвиток особистісних та професійних якостей окремих професійних груп. У даному контексті виникає необхідність оволодіння кримінальними аналітиками оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України, які здійснюють ідентифікацію загроз та генерування інформації з оперативною і стратегічною метою, не лише загальною професійною компетенцією, але й уміннями співвідносити власні індивідуально-психологічні особливості, зокрема креативність, із особливостями професійної діяльності. Характер завдань, що покладаються на оперативно-розшукові підрозділи у сфері аналітичної діяльності, вказує на неможливість отримання у деяких випадках необхідного результату роботи по оперативно-розшукових справах, якщо діяти за регламентом відповідно до заданого алгоритму. Складність об'єкта професійної діяльності (організованого злочинного середовища) вимагає від кримінального аналітика самостійного пошуку ефективних способів та нестандартних засобів вирішення задачі, і тим самим переводить креативне мислення у категорію необхідних професійних якостей.

Незважаючи на актуальність питань, які досліджуються, доречно констатувати, що проблематика розвитку креативності кримінальних аналітиків, у тому числі в умовах розвитку сучасних психотехнологій та психотехнік, до останнього часу розроблялася недостатньо. Тому науковий інтерес викликає проблема використання психологічного тренінгу у розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Великий вплив на розвиток

теорії креативного мислення справили праці присвячені дослідженню креативності у структурі особистості (Д.Б. Богоявленська, А. Маслоу); ідеї залежності креативності від особистісних характеристик (Є. О. Клімов, О.М. Конопкін, Г.С. Костюк, Н.С. Лейтес, В.М. М'ясищев, Н.І. Пов'якель, Б.М. Теплов, В.Е. Чудновський, Х.Гарднер, Є.П. Торренс); положення щодо співвідношення креативності та інтелекту (О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, М.О. Холодна, Дж. Гілфорд, С. Меднік, Д.Б. Богоявленська); інтегрований підхід до вивчення креативності (Д.Б. Богоявленська, В.М. Дружинін, Я.О. Пономарьов, Н.В. Хазратова); дослідження мотиваційних чинників розвитку креативності (К.О. Абульханова-Славська, Д.Б. Богоявленська, Є.П. Ільїн, В.О. Моляко, В.М. Пушкін, О.К. Тихомиров, А. Маслоу, К. Поппер, Дж. Рензулі, К. Роджерс); принципи рефлексивно-гуманістичної психології (М.Г. Олексєєв, С.Ю. Степанов, І.М. Семенов) [1; 3; 5; 11].

Досвід використання психологічного тренінгу відображено у працях І.В. Вачкова, Ю.М. Ємельянова, В.П. Захарова, С.І. Макшанова, Г.І. Марасанова, Х. Міккіна, Л.А. Петровської, О.П. Ситникова, А.О. Олександрова, К. Рудестама, Є.В. Сидоренко, Н.Ю. Хрящової та інших [2]; [4; 8; 10].

Метою даної статті є проведення психологічного обґрунтування психологічного тренінгу розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів, а також викладення прикладних основ розробки та впровадження вказаного тренінгу в систему професійної підготовки даної категорії оперативних працівників.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психологічної літератури з проблеми креативного мислення вказує, що креативність являє собою сукупність особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення у діяльності особистості. Проблема становлення креативної особистості, розкриття природи креативності, створення умов креативної самореалізації особистості тривалий час привертає увагу теоретиків, дослідників, психологів-практиків. Велика практична значущість цієї проблеми та неможливість її вирішення в межах окремих наукових парадигм стимулювали процес зближення та взаємозбагачення теоретико-експериментальних та концептуальних підходів на шляху створення теорії креативності.

На сьогоднішній день основна мета підготовки кримінальних аналітиків, поряд із формуванням системи спеціальних знань у галузі оперативного та стратегічного кримінального аналізу, полягає у виявленні, розвитку та подальшому застосуванні креативності.

Нині у науковій психологічній літературі та практичній роботі розширюється термінологія та тлумачення змісту поняття «тренінг» у контексті здійснення навчання засобами новітніх психологічних технологій. За словами Ю.М. Ємельянова, термін «тренінг» повинен використовуватися не для позначення методів навчання, а для позначення методів розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, що обумовлює чітке розмежування навчального та тренувального аспектів у роботі групи [4].

Дослідження Ю.М. Ємельянова знаходять своє продовження у роботі

І.В. Вачкова, який зауважує, що тренінг є не лише методом розвитку здібностей, але й методом розвитку різноманітних психічних структур та особистості в цілому [2].

В.В. Нікандров визначає психологічний тренінг як метод ігрового моделювання психогенних ситуацій із метою розвитку психологічної компетентності та формування і вдосконалення різноманітних психологічних якостей, вмінь та навичок у людей [7].

Згідно класифікації тренінгових програм С.І. Макшанова тренінги креативності, прийняття рішень, гнучкості мислення, стратегічного мислення та інші відносяться до програм інтелектуального тренінгу. Науковець переконаний, що основні зміни, які досягаються в інтелектуальному тренінгу, відбуваються у характеристиках процесу трансформації образів: точності, швидкості, оригінальності, у навичках управління інсайтними формами мислення, структурування інформації [9].

В інтелектуальному тренінгу, на думку Г.С. Нікіфорова, особливе значення має проходження програм тренінгу креативності. Отримані ученим на сьогоднішній день експериментальні результати переконують у базовому характері тренінгу креативності по відношенню до решти тренінгових програм [9].

В.О. Лефтеров у ході аналізу результатів експериментального дослідження впливу психологічних тренінгів на особистісно-професійний розвиток працівників правоохоронних органів, проведеного на базі науководослідного центру психотренінгових технологій Донецького юридичного інституту ЛДУВС, дійшов висновку, що внаслідок участі у тренінгах у фахівців відзначається розвиток адаптаційного потенціалу, працездатності, впевненості у собі, креативності, винахідливості; комунікабельності, дружелюбності, доброзичливості; емоційної стійкості, саморегуляції, вмінь подолання негативних емоційних станів, таких як тривожність, фрустрація тощо; самовладання, мужності; лідерських рис: ініціативності, самостійності, самоорганізованості, цілеспрямованості, рішучості, наполегливості, енергійності; адекватності самооцінки, смислу і цілей життя, рівня власної самоактуалізації, оптимізму; колективізму, солідарності [6].

Програма тренінгу креативності, розроблена С.І. Макшановим та Н.Ю. Хрящовою, основною метою передбачає усвідомлення креативності в собі та її розвиток. С.І. Макшанов підкреслює значення тренінгу креативності для професійної діяльності у зв'язку із тим, що ефективна її реалізація залежить від вирішення завдань професійної адаптації, підготовки до інновацій у професійній діяльності, підвищення ефективності управління. Основною метою програми є усвідомлення та подолання бар'єрів прояву креативності, усвідомлення характеристик креативного середовища, формування навичок та вмінь управління креативним процесом [9].

Ми будемо розглядати креативність з позиції, визначеної Дж. Гілфордом відповідно до критеріїв дивергентного мислення, як здатність до виявлення, постановки, вирішення проблем, швидкості; гнучкості; оригінальності; розробленості.

Тренінгова програма розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків повинна включати широкий спектр вправ, прийомів і технік, які є

простими, ефективними та мають успішно використовувались у тренінгах розвитку креативності (В.Ю. Большаков, І.В. Вачков, С.В. Гіпіус, А.Г. Грецов, М.Ш. Кіпніс, С.І. Макшанов, Г.І. Марасанов, В.О. Моляко, Н.Ю. Хряцова) [2].

Незважаючи на різноманіття великої кількості вправ, прийомів і технік, що використовуються у тренінговій роботі, при розробці програми слід робити акцент на базових методах тренінгу. До таких методів традиційно відносять групову дискусію та ситуаційно-рольові ігри. До того ж число базових методів доцільно розширити за рахунок технік невербальної взаємодії, які розвивають сприйнятливості до «мови тіла». Не менше значення у тренінговій роботі мають ігрові методи, що включають ситуаційно-рольові, дидактичні, творчі, імітаційні ігри та ділові ігри. Використання ігрових методів у тренінгу є надзвичайно продуктивним, оскільки вони – і особливо на першому етапі – допомагають подолати психологічні бар'єри та створюють нову модель світу, в рамках якої задається нова уявна ситуація, змінюються семантичні змісти предметів та дій [2].

Мета тренінгу полягає у всебічному розвитку таких критеріїв креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України як швидкість, гнучкість, оригінальність, унікальність, розробленість; у вдосконаленні асоціативних механізмів мислення, здатності до прогнозування; формуванні навичок та вмінь управління креативним процесом, практичного використання креативного потенціалу для виконання завдань, що вимагають творчого рішення.

Узагальнення практики використання сучасних методів розвитку креативності у тренінгових групах дозволяє нам визначити основні вектори роботи по застосуванню психотехнік, ігор та вправ у психотренінговій програмі: посилення мотивації щодо участі у тренінгу, активізація механізмів творчого процесу, за якого відбувається неодноразова переробка проблеми логічними засобами (лівопівкульні процеси) та її переведення в образну форму, асоціювання, виникнення ідей із вмістом досвіду (правопівкульні процеси); усвідомлення сутності креативності та бар'єрів її прояву; усвідомлення власних звичок, стереотипів, принципів, підвищення поведінкової та когнітивної гнучкості подолання бар'єрів прояву креативності; усвідомлення етапів креативного процесу; розвиток гнучкості, швидкості, оригінальності, розробленості мислення; подолання звичного ракурсу сприйняття навколишнього; розвиток уяви, удосконалення асоціативних механізмів мислення; подолання реципрокності у роботі півкуль головного мозку; тренування швидкості мислення, розширення досвіду учасників групи, розвиток їх прогностичних здібностей та вміння знаходити малоімовірні варіанти поведінки, забезпечення розкнутості та спонтанності проявів учасників групи; перенесення результатів тренінгу у реальне життя.

Зміст тренінгу розвитку креативного мислення розрахований на категорію як практикуючих кримінальних аналітиків, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації, так і на слухачів із числа офіцерів оперативно-розшукових підрозділів, що проходять спеціальну курсову підготовку, яка передуює призначенню на посади в підрозділи кримінального аналізу. Прово-

дити тренінг може лише фахівець, який пройшов спеціальну підготовку.

Структурно тренінг складається із п'яти взаємопов'язаних модулів.

Модуль 1. «Креативність: поняття і сутність» спрямований на усвідомлення здібності кожної людини бути креативною та мислити креативно; забезпечення плавного занурення учасників у проблематику тренінгу; формування безоціночного прийняття своїх якостей та якостей учасників групи.

Включає дві теми (2 міні-лекції, 10 вправ):

1. Презентація тренінгу «Розвиток креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів».

2. Креативність, її характеристики.

Модуль 2. «Процес креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів» спрямований на підвищення рівня усвідомлення власних стереотипів, бар'єрів креативного мислення; підвищення поведінкової та когнітивної гнучкості; ослаблення впливу стереотипів на мислення; формування навичок подолання бар'єрів прояву креативності; розвиток навичок та вмій управління креативним процесом.

Включає дві теми (2 міні-лекції, 10 вправ):

1. Бар'єри креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів.

2. Етапи процесу креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів.

Модуль 3. «Психотехніки розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів» спрямований на розвиток здатності до виявлення проблеми; формування навичок генерування великої кількості ідей; розвиток здатності формулювати різноманітні ідеї, які є відмінними від загальноприйнятих; активізацію правопівкульного мислення; формування уявлення про вирішення проблеми різними способами.

Включає дві теми (2 міні-лекції, 12 вправ):

1. Сучасні техніки розвитку креативності кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів.

2. Розвиток особистісних креативних якостей кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів.

Модуль 4. «Креативне мислення у професійній діяльності кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів» спрямований на розвиток умінь працювати з інформацією за неповноти вихідних даних; формування умінь продуктивно діяти в ситуаціях новизни та невизначеності, спираючись на власний креативний потенціал; підвищення рівня версійного мислення; вдосконалення асоціативних механізмів мислення; розвиток техніки аналогії генерування ідей.

Включає дві теми (2 міні-лекції, 8 вправ):

1. Креативне мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів у роботі з криміналістичними версіями.

2. Креативне мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів при виконанні нестандартних завдань.

Модуль 5 «Підготовка та прийняття креативних рішень кримінальними аналітиками оперативно-розшукових підрозділів у професійній діяльності» спрямований на розвиток здатності до прогнозування, формування умінь за-

лучення необхідної інформації із власного досвіду; розвиток здатності приймати рішення за умов неповноти вихідних даних; підвищення рівня внутрішньої мотивації, усвідомлення власних можливостей, постановки особистісних та професійних цілей; розвиток здатності висувати та відстоювати креативні ідеї в командній роботі; підвищення ступеня відкритості новому життєвому досвіду.

Включає дві теми (2 міні-лекції, 10 вправ):

1. Прогнозування у кримінальному аналізі.
2. Прийняття кримінальними аналітиками оперативно-розшукових підрозділів креативних рішень за результатами кримінального аналізу.

У тренінговій програмі використовується широкий спектр психотренінгових технік та методик когнітивної, арт-терапії. Крім змістовних вправ, що реалізують мету та завдання програми, у тренінгу використовуються психогімнастичні завдання, спрямовані на розвиток згуртованості групи та підвищення працездатності її учасників у доброзичливій та невимушеній обстановці. Недирективний стиль ведення дозволяє кожному учаснику групи проявити себе індивідуально.

Учасники, залежно від цілей та завдань вправ, працюють індивідуально, в парах, повним складом групи. По закінченню кожної вправи, а також на початку та наприкінці модуля проводяться шерінги (групові обговорення). Робота проходить протягом п'яти днів (20 академічних годин).

Тренінг проводиться у класі кримінального аналізу, спеціально облаштованому відповідно до вимог відомчих нормативних документів Державної прикордонної служби України виключно для підготовки даної категорії оперативних працівників. Клас обладнаний конференц-столом, робочими столами, ергономічними стільцями, інтерактивною дошкою, магнітною дошкою, мультимедійним проектором, фліп-чартом, аудіо-, відеоапаратурою, іншими технічними та наочними засобами навчання

Реалізація даної програми поряд із забезпеченням розвитку основних характеристик креативного мислення спрямована на продуктивні когнітивні, мотиваційні, рефлексивні, афективні та поведінкові зміни у рівні розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України: пробудження творчої ініціативи, усвідомлення власних креативних здібностей, формування готовності до розвитку креативного мислення; формування креативної самосвідомості та операційних креативних якостей, активізація саморефлексії; оптимізація відношення до себе як до творчої особистості, до власних творчих здібностей; формування креативного стилю діяльності.

Під час тренінгу оволодіння кримінальними аналітиками знаннями про креативне мислення здійснюється у контексті усвідомлення ними професійних проблем, розвитку асоціативності, ініціативності, базується на опануванні прийомів креативного вирішення задач. Активізація психічних процесів (увага, уява, сприйняття) відбувається за рахунок оволодіння методами подолання психологічної інерції у мисленні та поведінці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасним суспільством затребувані творчо активні фахівці, спроможні швидко адаптуватись

та ефективно включатись у професійну діяльність. Впровадження психотренінгових технологій у систему підготовки кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів обумовлене необхідністю оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки фахівців до виконання завдань у сфері кримінального аналізу з метою наступного удосконалення правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України вцілому. Комплексна програма розвитку креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів є спецкурсом, що поєднує лекційні, практично-дискусійні, лабораторно-тренінгові заняття, додаткову самостійну роботу. Реалізація програми спрямована на формування теоретичного розуміння креативності як психологічного явища; самодетермінацію, що забезпечує розвиток швидкості, гнучкості, оригінальності мислення; подолання бар'єрів креативності; розвиток мотиваційно-особистісних якостей; опанування практичних когнітивно-операційних навичок; удосконалення професійних умінь.

Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка валідних критеріїв рівня розвитку якостей креативності кримінальних аналітиків, необхідних в їх професійній діяльності, а також емпірична перевірка ефективності тренінгу розвитку креативності кримінальних аналітиків та інших співробітників оперативно-розшукових підрозділів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
2. Вачков И. В. Психология тренинговой работы : содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы / И. В. Вачков. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 1999. – 368 с.
4. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : ЛГУ, 1985. – 144 с.
5. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности // Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 434 с.
6. Лефтеров В. О. Дослідження використання психотренінгових технологій у особистісно-професійному розвитку працівників правоохоронних органів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (військово-спеціальні науки) / відп. ред. В. В. Балабін. Вип. 23. – Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 74 с.
7. Никандров В. В. Антитренинг или контуры нравственных и теретических основ психологического тренинга / В. В. Никандров. – СПб. : Речь, 2003. – 248 с.
8. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга / Л. А. Петровская. – М. : МГУ, 1982. – 168 с.
9. Психология менеджмента : [учебник / под ред. проф. Г. С. Никифорова]. – СПб. : Издательство С.-Петербургского университета, 2000. – 572 с.
10. Ситников А. П. Акмеологический тренинг : Теория. Методика. Пси-

хологія / А. П. Ситников. – М. : Технологическая школа бизнеса, 1996. – 428 с.

11. Холодная М. А. Психология интеллекта : парадоксы исследования / М. А. Холодная – СПб. : Питер, 2002. – 264 с.

УДК. 159.923.38

Досяк М.І., начальник психологічної служби Головного управління внутрішніх військ МВС України

КРИТЕРІЇ ДІАГНОСТИКИ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

У статті проведено аналіз опублікованих у науковій літературі моделей лідерських якостей, наведено результати вивчення суб'єктивних уявлень військовослужбовців внутрішніх військ про якості, необхідні керівнику-лідеру внутрішніх військ МВС України, і на цій основі описано структурну модель лідерських якостей керівників. Відображено структуру психологічного тренінгу «Керівник-Лідер».

Ключові слова: лідер, військовослужбовець, службова діяльність, колектив, успішність, особистісні якості, соціально-психологічний тренінг.

В статті проведено аналіз опублікованих в науковій літературі моделей лідерських якостей, приведені результати вивчення суб'єктивних уявлень військовослужбовців внутрішніх військ МВС України, і на цій основі описано структурну модель лідерських якостей керівників. Відображено структуру психологічного тренінгу «Керівник-Лідер».

Ключевые слова: лидер, военнослужащий, служебная деятельность, коллектив, успешность, личностные качества, социально-психологический тренинг.

Постановка проблеми. Практичний інтерес до дослідження лідерських якостей військовослужбовців силових структур України – командирів (офіцерів) внутрішніх військ МВС України пов'язаний з проблемою підвищення ефективності їх службової діяльності. Практика показує, що командири, які є лідерами у своїх військових частинах, більш успішні у здійсненні управлінських функцій, оскільки їх посадові повноваження доповнюються неформальним авторитетом у колективі. У цьому випадку вони отримують можливість впливу на процеси самоорганізації колективу, зближують особистісні інтереси та інтереси колективу в цілому і більш повно відображають інтереси і потреби колективу в зовнішніх інстанціях. У той же час нестатутні взаємини і факти порушення службової дисципліни частіше відбуваються у групах, в яких командири не користуються повагою та авторитетом серед військовослужбовців, не мають лідерського статусу в колективі. Тому важливою метою психологічної служби внутрішніх військ МВС України є визначення кандидатів на керівні посади з урахуванням їх лідерського потенціалу та організація цілеспрямованої програми розвитку лідерських якостей. Однак для того щоб на науковому підґрунті організувати відбір кандидатів на керівні посади, а також провести заходи, спрямовані на розвиток лідерських якостей, необхідно внести ясність, які саме якості можна визнати лідерськими.

Під лідерськими якостями ми розуміємо сукупність психологічних якостей, здібностей і особливостей взаємодії командирів з колективом, що визна-